

ACTA MUSEALIA

Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně
a Muzea regionu Valašsko, Vsetín

XIV

2016/1–2

K historii kobercové výroby v Zašové a ve Valašském Meziříčí

Vázané přehozy na houpací křesla

*/ On the History of Carpet Production in Zašová and Valašské Meziříčí
Knotted Spreads for Rocking Chairs*

Olga Méhešová

Abstract:

The contribution deals with the history of the production of hand knotted wool carpets in Zašová and Valašské Meziříčí at the time the workshop (from 1898) and the Provincial Tapestry and Carpet School (from 1909) were headed by painter Rudolf Schlattaur (1861-1915). It encompasses Schlattaur's ideas and undertakings that were to promote carpet production, which, he had decided in 1911, should be increased at the expense of tapestry manufacture. This long term strategy was to be implemented into the future. The contribution further analyses the range of products at the time of the First World War (after the death of the workshop founder) and shortly after (until 1922) and compares the ratio of carpet and tapestry products in the total production. It then focuses on a specialised item of carpet production – knotted spreads for rocking chairs. The workshop would make the spreads both to order and to stock and sell them at exhibitions and through commissioned sales. One of the commission agents was Gebrüder Thonet company, which, before and during the First World War, offered Provincial School workshop products in their Viennese shop. Among the patterns for carpets in the Provincial Archives in Opava, several Art Deco spread designs for rocking chairs were identified, which made it possible to further specify parameters of the product as well as its structural design based on its intended function. The authors of the designs are Rudolf Schlattaur, Rudolf Livora, Rudolf Hoffmann and architect Emanuel K. Pelant.

Keywords:

Moravian tapestry manufacture, Valašské Meziříčí, carpet production, Rudolf Schlattaur, Emanuel K. Pelant, Rudolf Hoffmann, Rudolf Livora, Josef Steindl, Gebrüder Thonet, bent-wood furniture – rocking chairs

K historii kobercové výroby¹

Zhotovování ručně vázaných vlasových koberců jako druhý uměleckořemeslný obor zavedl v obci Zašová u Valašského Meziříčí hranický rodák, malíř Rudolf Schlattaur (1861–1915). Spolu s účetním Ladislavem Henčlem z Opavy (MIKULAŠTÍK 1998, 3; ŠOPÁK 2008, 15) zahájil ovšem už před tím v zašovské dílně ve zrušeném trinitátském klášteře ruční výrobu gobelínů,² kterou od 1. listopadu 1898 provozoval podomácku (MIKULAŠTÍK 1998, 3). Zprvu bylo zaučeno dvanáct tkadlen pracujících za týdenní mzdu, ale kvůli nízkému odbytu zboží byla dílenská výroba pozastavena a zhotovování gobelínů formou podomácké výroby se příležitostně zadávalo pouze několika pracovním, jejichž počet časem klesl na šest.³ Jedním z opatření, které mělo neprosperující Schlattauerovo podnikání vyvést z existenční krize, bylo dodatečné přidružení kobercové výroby. Uvádí se, že k němu došlo po přestěhování dílny z finančních důvodů do domu U Čáňů⁴, ale ještě před zažádáním výrobce o státní příspěvek v prosinci roku 1898 (MALIVA – VOHÁNKA 1959, 3), tj. zřejmě tedy v posledních dvou měsících toho roku. Jako první vazač byl zaměstnán bývalý tovární tkadlec Ferdinand Macháček a coby sezónní pracovníci i jeho synové (KALIVODOVÁ 1967, 15). Poměr počtu tkadlen a vazačů poukazuje na skutečnost, že koberce byly pouze doplňkovým sortimentem. Těžištěm tehdejších Schlattauerových snah byla výroba a propagace gobelínů jako moderního textilního umění, jemuž klesl cestu do soudobých secesních příbytků. Koberce jako komerčně úspěšnější

zboží patrně zpětně dotovaly produkci gobelínů, které Schlattauer poprvé prezentoval na uměleckoprůmyslové výstavě v opavském muzeu v roce 1899. V této kolekci nebyly zastoupeny kobercové výrobky (ŠOPÁK 2008, 16).

Rozvoj výroby umožnilo až její převzetí do správy Moravského zemského výboru v závěru roku 1908, a to pod hlavičkou zřízené Jubilejní zemské gobelínové a kobercové školy ve Valašském Meziříčí. Školní zařízení bylo podporováno zemskými i státními subvencemi za účelem co největšího rozšíření stávající výroby koberců a gobelínů jako domácího průmyslu, který by byl vítaným zdrojem příjmů pro méně majetné vrstvy v hospodářsky slabém valašském regionu. Školní dílny byly výukovým i výrobním podnikem, jediným svého druhu v tehdejší rakousko-uherské monarchii (KUČERA – BARUCH 1924, 7), a byly zaměřeny dvouoborově.

Pobočná dílna v Zašové se pod vedením F. Macháčka specializovala na koberce. Jejich vázání se vyučovalo ve valašskomeziříčské školní dílně, kde se během prvního školního roku (od února 1909) zvýšil počet žákyň trojnásobně, ze čtyř na dvanáct, a kde měli k dispozici zprvu šest stavů, včetně dvou malých kobercových, a následně osm (KALIVODOVÁ 1967, 22).

Komerční úspěch koberců se projevil v hospodářském výsledku za rok 1910, kdy se v přepočtu na koruny vyrobilo i prodalo až 1,5x více koberců než gobelínů, i když poměr prodaného zboží k vyrobenému byl v rámci obou sortimentů, jak kobercového, tak i gobelínového, vyrovnaný a pohyboval se přes 40 % (Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA), Fond Zemský výbor (dále ZV), A 9, karton č. 9 292, 652).⁵ Vyšší zisk z prodeje koberců, stoupající poptávka po nich i hromadění zásob gobelínů na skladě přiměly Schlattauera v květnu roku 1911 k rozhodnutí podpořit prosperitu ústavu zredukováním gobelínové výroby a adekvátním navýšením kobercové produkce (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 644–646; KALIVODOVÁ 1967, 24).

V souvislosti s posílením kobercové výroby podnikl Schlattauer řadu kroků, které měly zefektivnit výrobu, zaručit výdělečnost dílen a vedle kvantity produkce i její kvalitu:

1. Zajištění adekvátního vybavení dílen: Nárůst kobercové výroby si vyžádal pořízení nových stavů. V archivních pramenech se mezi lety 1911 až 1913 uvádí, že je vyráběl stolař Rusek z Krásna (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 564–566, 564, 604),⁷ a největší z nich měl šířku 5,5 m (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 624–627).⁸ Na počátku roku 1915 bylo ve valašskomeziříčské i zašovské dílně a v domácnostech tkadlen zjištěno až 24 stavů, tj. pět velkých kobercových a devatenáct malých (včetně stavů na gobelíny) (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 329–332; KALIVODOVÁ 1967, 32). Z nich byla většina ve Valašském Meziříčí, devět bylo v tamější dílně a deset v podomácké výrobě (tj. tři velké kobercové stavy a šestnáct malých), což byl dohromady trojnásobek ve srovnání s počátečním stavem v roce 1909.

Kobercová výroba se neobešla bez postřihování vlasových koberců jako závěrečné fáze výroby. Schlattauer byl ale nucen zadávat ji externím firmám a např. s postřihovačstvem v Hranicích a Brně měl špatné zkušenosti (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 625–626).¹⁰ Zvažoval tedy nákup postřihovačského mechanického stroje od firmy Scheider v Liberci (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 649). Postřihování by se na něm provádělo dle potřeby, asi jednou měsíčně za asistence postřihovače, a snížilo by náklady výroby, která se prodražovala balením a přepravováním ko-

berců do a z postřihovačských firem. S pořízením stroje souhlasil i Český odbor Zemské rady živnostenské pro Markrabství moravské. Jednal ovšem s firmou ve Zhořelci o zakoupení vhodného stroje (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 624)¹¹ a navrhoval jeho zaplacení z dotace pro zvelebování živností (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 627).¹² Celá kauza ale skončila neúspěchem a školní dílna zasílala koberce k sestřizení až do Bílska v Rakouském Slezsku, k firmě Madzia (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 551).¹³

2. Zkvalitnění barevnosti vlny: Na vlas koberců se používala smyrenská vlna, kterou škola před válkou odebírala pouze od firmy Konetschny & Schober z Vídně. Vídeňská firma ve své režii barvila vlnu jen umělými barvivy (alizarinovými a anilinovými), které nebyly stálobarevné a ani vizuální kvalita barev Schlattauera neuspokojovala. Začal tedy jednat s novojičínským barvířem Antonem Franzem Michlerem, u něhož chtěl nechat obarvit surovou vlnu „podle orientálních receptů dlouholetým vlastním zkoumáním osvědčených“ (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 648, 651¹⁴; KALIVODOVÁ 1967, 25). Pro tyto experimenty potřeboval již v březnu 1911 zakoupit minimálně 250 kg surové vlny a dát ji zbarvit alespoň do 15 barev (na každou 18 až 20 kg). Barvení v nedalekém Novém Jičíně by bylo o polovinu levnější než ve Vídni. O tři měsíce později informuje Schlattauer zemský výbor o nutnosti zřídit vlastní barvírnu (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 625–626).¹⁵ Český odbor Zemské rady živnostenské zvažoval možnost, že Schlattauerovu žádost podpoří, ale až po „náležitém odborném vyšetření“ (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 627).¹⁶ K zbudování školní barvírny nakonec nedošlo a ve svém záměru zlepšit barevnost koberců pomocí rostlinných barviv, tak jak si žádali náročnější zákazníci, zůstal Schlattauer odkázán na dodavatele.

3. Rozšíření pracovního týmu: Úměrně k výrobě se zvyšoval i počet tkadlen a nejvíce, tj. 28 (osmnáct ve Valašském Meziříčí a deset v Zašově) bylo v obou dílnách zaměstnáno v roce 1912 (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 451–452),¹⁷ kdy bylo v předválečných letech dosaženo největšího objemu výroby. Schlattauer byl v této době vytížen obchodními záležitostmi, které vyžadovaly osobní jednání s potenciálními prodejci. Nutně tedy potřeboval v dílně profesionálního výtvarníka, který by ho v jeho nepřítomnosti nahradil. Opakovanými žádostmi na zemský výbor docílil toho, aby vedle učitelky Miloslavy Capkové, technické vedoucí školních dílen od roku 1909, která se věnovala jak navrhování (MZA, Fond ZV, A9, karton č. 9 292, 635),¹⁸ tak i kreslení patron-technických výkresů kobercových výrobků (Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), Fond Ústředí uměleckých řemesel (dále ÚÚŘ) Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, karton I),¹⁹ byl do školy přijat další odborný pracovník. Na post jeho asistenta byl dosazen výtvarník a pedagog Zemské reálné školy v Hodoníně Rudolf Livora (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 451–452, 618–620, 645–646, 648, 651).²⁰ I když působil ve Valašském Meziříčí jen během jednoho školního roku (1911–1912), byl poměrně činnorodý a vytvářel autorské návrhy gobelínů i koberců a rovněž kreslil patry. Ještě za jeho působení začal pracovat pro školní dílnu jako patronář a návrhář koberců nadějný výtvarník, student a následně i absolvent valašskomeziříčského gymnázia Rudolf Hoffmann činný v gobelínce mezi lety 1912 až 1914 (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 109, 112, 536).²¹

4. Rozvinutí spolupráce s externími výtvarnými umělci-návrháři kobercových výrobků: Zpočátku se v kobercové dílně realizovaly pouze předlohy od Schlattauera, ale už

od roku 1905 je doložena spolupráce s externím výtvarníkem, a to datovaným návrhem secesní předložky (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, Sloha č. 14, e. č. 16/27). Jeho autorem je architekt Emanuel K. Pelant, který byl vedle Schlattauera zřejmě nejvíce plodným návrhářem vázaných kobercových výrobků, což potvrzuje 59 návrhů a patron zapsaných v dobových inventářích předloh dodatečně sestavených za vedení dílen Jaro Kučerou (1922–1945) (od Schlattauera bylo v soupisech uvedeno 45 předloh kobercového sortimentu) (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, prozatímní karton I, inventáře Kresby kob. J. 317 a Návrhy kob. J. 16). Pelant patřil spolu se sochařem Josefem Steindlem a architektky Janem Šachlem a Valentinem Hrdličkou do okruhu umělců spjatých s C. k. odbornou školou pro spracování dřeva ve Valašském Meziříčí. Spojovala je také spolupráce se Schlattauerovu dílnou, pro niž vypracovávali návrhy kobercového zboží. Kromě Steindla byli rovněž žáky Jana Kotěry. V roce 1912 vytvořil Pelant kolekci ornamentálně vyřbíbených secesních koberců; část z nich je datovaná (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, Sloha č. 14, e. č. 16/15–23). V tomtéž roce vznikl návrh na moderní koberec od architekta Zázvorky; není vyloučeno, že se mohlo jednat o dalšího Kotěrova žáka Jana Zázvorku z Prahy (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, prozatímní karton I, inventář Návrhy kob. J. 16). V daném období tedy zjevně kulminovala předválečná tvorba autorských návrhů na kobercové výrobky.

5. Pořízení předloh na orientální a slohové vzory: Kromě autorských návrhů koberců od renomovaných, ale i začínajících umělců se v kobercovém sortimentu hojně uplatnily orientální dezény, které se díky soudobé módní vlně orientalismů těšily u zákazníků značné a dlouhotrvající oblibě. Schlattauer se pokoušel pro školu získat potřebné předlohy a zaujala jej publikace od německého historika umění a prvního ředitele berlínského uměleckoprůmyslového muzea Julia Lessinga *Alt orientalische Teppichmuster: nach Bildern und des Originalen XV. – XVI. Jahrhunderts* s 30 barevnými tabulemi a také kolekce 100 tabulí indických koberců. Svou žádost o jejich pořízení v červnu roku 1911 moravskému výboru zdůvodňuje: „Veliká část objednávacích koberce žádá motivy perské a z těchto pramenů je možno čerpati jich veliké množství. Podepsaný přesvědčil se sám o jejich zde bohatství a kráse a přimlouvá se vřele za jejich zakoupení.“ (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 624–626.)²² Později pořídil pro školu ještě další „nezbytné pomocné knihy k nastalým objednávkám“ (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 565),²³ a to od Georga Griffina Lewise *The Practical Book of Oriental Rugs a Biedermaier Zierat* od Maxe Heidena (jeho publikaci o textilním umění od starověku po současnost a o vývoji techniky a stylu *Die Textilkunst des Altertums bis zur Neuzeit: eine Übersicht ihrer technischen und stilgeschichtlichen Entwicklung* chtěl rovněž zakoupit). Předlohy mu sloužily jednak jako přímý vzor, ale i jako zdroj inspirace.²⁴

Josefa Holubářová, Schlattauerova životní partnerka, učitelka na měšťanské škole a dlouholetá účetní gobelínky, která byla po jeho smrti (3. 1. 1915) spolu s M. Capkovou pověřena spravováním školních dílen, ale s odstupem času zdůrazňovala, že „koberce, podušky i dečky s perskými motivy vytvářel často jen proto, aby udržel podnik v chodu.“ (HOLUBÁŘOVÁ 1958, 129–130.) Nicméně jeho osobní zaujetí pro orientální motivy nepřímo potvrzuje glosa v úředním záznamu, kdy při inventuře ma-

jetku školy v lednu 1915 byly tabule s indickými vzory i Lessingova kniha nalezeny v jeho soukromí (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 331).

6. Snaha o účinnější propagaci výrobků: K potenciálním zákazníkům se informace o převažující výrobě koberců ve valašskomeziříčských zemských školních dílnách koberců a gobelinů dostává již záhy prostřednictvím soudobého tisku, a to článku Bohumila Fišera v revui pro uměleckou výchovu, kreslení a umělecký průmysl *Náš směr* (1911–1912), který koberce hodnotí jako kvalitní umělecká díla, jejichž „úspěch v poslední době jest dokonalý.“²⁵

Za svého vedení dílen chtěl Schlattauer podpořit prodejnost výrobků pomocí propagačních materiálů. Na přelomu roku 1912 až 1913 měl v úmyslu tiskem vydat 4 až 6 ceníků zboží s fotografiemi vybraných produktů a s předmluvou věnovanou zejména kobercům (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 565–566).²⁶ Nabídka zboží pomocí ceníků by také snížila náklady za zasílání vzorků na ukázkou. Přestože zemský výbor počin schválil, není známo, zdali byly vytištěny. Obdobně tomu bylo u uživatelské příručky ke kobercům, kterou si přál s krátkým odborným pojednáním a návodem, jak správně o ně pečovat, připravit do tisku, což mu v listopadu roku 1914 bylo povoleno, a to s podmínkou, že ji zrealizuje na vlastní náklady (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 535).²⁷ Vzhledem k datu povolení nelze předpokládat, že by za jeho života byla ještě vydána.

K propagování výrobků školy i jejich prodejnosti napomáhaly tuzemské výstavy. Škola výstavy vesměs jen obesílala a ojedinele pořádala – jako tomu bylo u velké výstavy, která se konala v srpnu 1911 ve valašskomeziříčském gymnáziu a tamější odborné škole (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 626).²⁸ Vyvrcholením Schlattauerových ambicí byla připravovaná samostatná výstava školy ve Vídni, která se měla konat v listopadu 1912 a o které předem informoval i tamější denní tisk (asi Wiener Zeitung). Problémy se zajištěním optimálních výstavních prostor ovšem její realizaci zhatily (nájem dvanácti místností ve Vídeňské záložně na Adlergasse 12 byl příliš vysoký a alternativní dvě místnosti v bývalém Hemerkově ateliéru v Českém dvoře velmi těsné). Schlattauer se nicméně nevzdával a plánoval ještě jednání s ředitelstvím Rakouského muzea, jehož místnosti se mu jevily jako příhodné (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 569–570, 576–578).²⁹

7. Intenzivnější obchodní činnost: Schlattauer se zcela v intencích doporučení Českého odboru Zemské rady živnostenské, „aby ředitelství (školy) [...] postupovalo více po obchodnicku, tj. samostatněji“ (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 627),³⁰ věnoval obstarávání zakázek a podnikal řadu služebních cest za účelem získávání nových odbytišť. Do roku 1915 je zboží v komisním prodeji doloženo na Moravě v Brně,³¹ Luhačovicích, Prostějově a Černé Hoře u Blanska a v Čechách pouze v Praze a Mariánských Lázních. Schlattauer inicioval prodej výrobků ve Vídni a v roce 1913 usiloval o prodej v zahraničí, ve Francii, Německu a Švýcarsku (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 546–547³²; KALIVODOVÁ 1967, 24–25).

Pro prodej výrobků se snažil Schlattauer zaangažovat ve Vídni obchody proslulých nábytkářských a textilních firem. V roce 1911 se podařilo zajistit komisní prodej u světoznámého výrobce nábytku z ohýbaného dřeva, firmy *Gebrüder Thonet*, která ale patřila jen k malým odběratelům (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 645–646).³³ Na rozdíl od ní chtěla firma Jan Šimek s továrnou na koberce v Hlinsku a se skladem

a kanceláři na Mariahilferstrasse 58 prodávat výrobky školy ve velkém (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 625).³⁴ Z obchodního styku s českou kobercovnou patrně sešlo a v roce 1913 hodlal Schlattauer oslovit firmu Haas (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 546–547).³⁵ Měl na mysli zřejmě slavnou vídeňskou firmu na koberce a bytový textil *Philipp Haas & Söhne*³⁶ (mimo jiné majitele kobercové továrny v HlinSKU), jejíž *Teppichhaus* na Stephansplatz byl prvním velkým obchodním domem ve Vídni. Zároveň chtěl navázat kontakt s luxusním nábytkářským podnikem *Portois & Fix*³⁷ s obchodním domem na Ungargasse 59–61, který úzce spolupracoval s umělci z uměleckořemeslných dílen *Wiener Werkstätte*. Schlattauerův záměr obchodovat s věhlasnými vídeňskými podniky svědčí o stoupajícím sebevědomí zakladatele gobelínové a kobercové dílny na Valašsku a o jeho touze prosadit výrobky školy v konkurenčně silném prostředí Vídně. Se zaručeným obchodním úspěchem se zboží zemských školních dílen setkalo v prostředí „lidovější“, a to na tradičních předvánočních trzích ve vídeňské tržnici, která v roce 1914 výrobci nabídla dokonce bezplatný a stálý prodej a snížila svou režijní sazbu (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 492).³⁸

Schlattauer se v posledních letech svého života snažil o větší soběstačnost zemské školy ve výrobě, o zvýšení kvality výrobků (přírodní barvy) i o zajištění umělecké výše jejich předloh, o zlepšení marketingu a o prodej zboží v prestižních vídeňských obchodech. Mnohé z jeho záměrů zůstaly jen neuskutečněnými plány. Chovat se „po obchodnicku“ Schlattauerovi znemožňoval byrokratický systém zemského výboru, který často vyžadoval i dobrozdání Zemské rady živnostenské a který rovněž povoloval jen komisioní prodej, jenž nebyl pro výrobce výhodný. Obnášel totiž výdaje s doručováním zboží, snižoval jeho běžnou prodejní cenu až o 10 až 30 % a zisk z prodaných výrobků mnohdy váznul u komisionářů. Častými dlužníky byli ale i zákazníci, kteří zboží zaslané na ukázkou nevraceli výrobci zpět, popř. odebrané zboží nezaplatili; řada jich byla i mezi zemskými a vysoce postavenými úředníky! (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 317–318)³⁹ Vymáhání dluhů bylo nad provozní možnosti i pravomoci školy a některé pohledávky se časem staly nedobytné.

Výrobní sortiment – koberce versus gobelíny do roku 1922

Z ekonomického hlediska se ve výrobě jako nejslabší jeví rok 1911, kdy došlo k přeorientování na kobercovou výrobu se zachováním gobelínové tvorby. Schlattauerova nová strategie se ale hned v následujícím roce zjevně vyplatila. V roce 1912 se totiž vyrobilo zboží za rekordních 49 640 K a velký objem si výroba s mírným propadem udržela i v roce 1913 (41 574 K); ani ne polovičních hodnot ovšem dosahovala v letech 1910 (24 089 K), 1911 (17 465 K) a 1914 (18 930 K) (KALIVODOVÁ 1967, 25, 30). Tyto účetní údaje nicméně neposkytují představu o počtech a druzích zhotovených výrobků a jejich vzájemném poměru v celkovém sortimentu. Umožňují to až výkazy z inventur z ledna 1915, 1919 a 1922 s inventářem neprodaného zboží. Zasluhou číslování výrobků dle jednotlivých výrobních řad jak kobercového, tak i gobelínového sortimentu, lze odvodit, kolik a jakých druhů bylo v daném mezidobí vyrobeno a prodáno. Číslování zboží se poprvé objevuje v inventarizačním soupisu pořízeném 7. ledna 1915 pro protokol z revize sepsaný o dva dny později (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 329–332, 336–345).⁴⁰ Jednotlivé produkty jsou v něm označeny výrobním číslem, jehož formát obsahuje index výrobní řady a pořadové číslo výrobku.⁴¹

Vázané kobercové výrobky (kategorie I) zahrnovaly koberce velké (I a) a malé (I c), přehozy na otomany (I b) a na houpací židle (I e), závěsy a předložky (I d) i vázané podušky (I f). Tkané gobelínové výrobky (kategorie II) se dělily na nástěnné gobelíny (II a), podušky (II b), zástěny (II c) a kabely (II d). Kobercový sortiment byl druhově rozmanitější a jeden druh zboží – podušky neboli potahy na polštáře se vyráběly jak vázané, tak tkané gobelínovou technikou (tzv. kilim).

Dle inventáře obsahovaly výrobní řady k lednu 1915 přes 1 300 ks výrobků, s vyrovnaným podílem koberců (659 ks) a gobelínů (649 ks). Co do počtu kusů bylo vyrobeno nejvíce nástěnných gobelínů (359),⁴² vázaných podušek (238), vázaných závěsů a předložek (205) a gobelínových podušek (182). Jen v desítkách kusů bylo zhotoveno malých (75) i velkých (60) koberců, zástěn (58) a kabelek (50) a nejméně přehozů na houpací křesla (47) a pohovky (34). Z výrobků nebylo k danému datu prodáno, tj. bylo na skladě, v komisi, u dlužníků či zasláno zákazníkům na ukázkou, přes 930 ks za více než 63 500 K,⁴³ z čehož při téměř vyrovnaném poměru gobelínů (456 ks) a koberců (481 ks) vykazovalo kobercové zboží dvojnásobnou finanční hodnotu než gobelínové výrobky a jeho cena představovala 68 % z dané sumy. Pro srovnání: celková cena neprodaného zboží v lednu 1915 překračovala např. hodnotu produkce za rok 1913 a 1914 a tvořila 42 % z objemu zboží vyrobeného od roku 1910 do konce roku 1914 za více než 151 000 K. Z uvedeného vyplývá, že číslování výrobků bylo zavedeno až dodatečně, a to zřejmě pro potřeby první velké inventury konané po předčasné smrti ředitele R. Schlattauera na počátku roku 1915. Výrobní řady tak k tomuto termínu nezahrnovaly veškerou dosavadní produkci, ale mohly obsahovat starší neprodané kusy vedle nejnovějšího zboží.

Během válečných let byla kvůli nedostatku materiálu omezována výroba a snižoval se i počet tkadlen. V roce 1916, kdy byla přerušena výroba v Zašové (KALIVODOVÁ 1967, 34, 36),⁴⁴ klesl z osmnácti na čtrnáct a později až na sedm pracovních sil (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 293, 773–775).⁴⁵ V průběhu čtyř let, do konce roku 1918, bylo vyrobeno přes 650 ks výrobků, mezi nimiž převažovalo gobelínové zboží (381 ks) nad kobercovým (273 ks). Opět dominovala počtem kusů výroba nástěnných gobelínů (204 ks) a vázaných závěsů a předložek (102 ks) a výrazně stoupala produkce kabelek (108 ks). Ostatní druhy zboží byly produkovány jen v desítkách položek, tj. vázané (66 ks) a gobelínové podušky (62 ks), velké (46 ks) a malé koberce (29 ks), přehozy na houpací křesla (17 ks) a pohovky (13 ks) a zástěny (7 ks) (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 293, 256–257).⁴⁶ Ve školním skladě zbylo k lednu 1919 jen 99 ks výrobků za 14 360 K. Skladové zásoby byly téměř vyprodány, přestože cena výrobků stoupala. Rozdíl mezi cenou z roku 1915 a 1919 vzrostl na dvoj- až čtyřnásobek původní částky (např. u koberečků se cena za kus pohybovala od 65 do 200 K a vyšplhala se na 160 až 820 K, a to na rozdíl od ceny nástěnných gobelínů, která se sice také navyšovala, ale nepřekročila horní hranici 150 K za dílo). Vzrůst příjmů z prodeje i přetrvávající státní podpora dopomohly k tomu, že škola byla po celou dobu války finančně aktivní, přestože musela značně zredukovat výrobu (KALIVODOVÁ 1967, 37).

Útlum výroby mezi lety 1919 až 1921 byl způsobený již kritickým nedostatkem materiálu. Ve valašskomeziříčské dílně pracovalo nadále jen sedm tkadlen. V průběhu tří let bylo zhotoveno přes 470 ks výrobků s převahou gobelínových (288 ks) nad kobercovými (184 ks). Největší zastoupení měly gobelínové (117 ks) i vázané podušky

(80 ks) a kabelky (97ks), tj. drobné zboží, které nespotřebovávalo tolik vlny a zároveň bylo cenově dostupné (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 293, 711–714).⁴⁷ Při inventuře hotového zboží byl na počátku roku 1922 zjištěn na skladě zůstatek ve výši téměř 30 % z objemu tříleté výroby (tj. 139 ks za 65 650 K).

Během sedmiletého období (od ledna 1915 do ledna 1922) bylo tedy vyrobeno celkem přes 1100 ks výrobků, z čehož kobercové zboží tvořilo přes 40 % (457 ks) a gobelínové výrobky necelých 60 % (669 ks). Nejvíce se za dané období zhotovilo nástěnných gobelínů (262 ks), kabelek (205 ks), gobelínových podušek (179 ks) a vázaných závěsů a předložek (171 ks). Podstatně méně se vyprodukovalo velkých (70 ks) a malých koberců (40 ks) a minimální množství zástěn (23 ks), přehozů na houpací židle (17 ks do roku 1919) a na pohovky (13 ks do roku 1919). Při porovnání položek jednotlivých výrobních řad z počátku roku 1919 a 1922 lze zjistit, že v poválečné době poklesla o třetinu výroba kobercového (z 273 ks na 184 ks) a o čtvrtinu gobelínového sortimentu (z 381 ks na 288 ks). Značnou redukci vykazovala v té době produkce nástěnných gobelínů (tj. 70 %, z 204 ks na 58 ks), velkých koberců (tj. cca 50 %, z 46 ks na 24 ks) i vázaných závěsů a předložek (tj. cca 30 %, ze 102 ks na 69 ks).

Na počátku roku 1915 byly počtem výrobků oba hlavní sortimenty, kobercový i gobelínový, rovnocenné (s mírnou převahou koberců), ale postupně převážily gobelínové výrobky nad kobercovými, a to o 16 až 21 % (k lednu 1919 a 1922). Nicméně výtěžek z prodeje koberců byl i přes nižší počet kobercových výrobků vysoký. Např. do konce 3. čtvrtletí roku 1915 se sice vyrobilo o 30 ks méně kobercového zboží (56 ks) než gobelínového (86 ks), ale jeho hodnota byla dvojnásobná (7812 K) (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 310, 354).⁴⁸ Cena koberců byla odvozena od množství potřebného materiálu, velikosti výrobku, hustoty vazby a náročnosti vzoru a byla mnohem vyšší než u kusových gobelínů. Např. v lednu 1915 se cena velkých koberců pohybovala v rozmezí od 250 do 1100 K, kdežto cena nástěnných gobelínů, nejdražšího zboží mezi gobelínovými produkty, od 20 do 150 K a byla srovnatelná s cenou malých koberců (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 336–345).⁴⁹ i když utkáni 1 m² gobelínu trvalo téměř 3x déle než vyvázání 1 m² koberce; gobelínářka utkala daný rozměr za 14 až 16 dní, kdežto vazačka ho vyvázala v poměrně hrubé vazbě (tj. 28 000 uzlů) za 5 až 6 dní (KALIVODOVÁ 1967, 35–36).

Z dostupných dat, která je možné vyvodit z inventarizačních protokolů, nelze ovšem určit ani celkovou prodejní cenu všech kobercových a gobelínových výrobků zhotovených mezi lety 1915 až 1922, ani množství m² vyrobených jak v rámci kobercové, tak i gobelínové produkce, a zjistit tak jejich vzájemný poměr v objemu i obratu výroby. Dané srovnání by totiž potvrdilo buďto převahu gobelínového zboží, což je doloženo počtem kusů, nebo kobercových výrobků, co do rozsahu výroby a příjmů z ní. Dominantní role koberců by byla v souladu se záměry ředitele Rudolfa Schlattauera, který v posledních letech svého života vnímal postavení kobercové výroby jako stěžejní. Dokonce v předtuše svého předčasného skonu „... projevil přání, aby škola, o jejíž prosperitě byl přesvědčen, zůstala i nadále samostatnou institucí a aby v čelo její postaven byl odborník, který by se zejména výrobě koberců plně věnoval.“ (MZA, Fond Zemský výbor, A 9, karton č. 9 292, 332).⁵⁰

Přehozy na houpací křesla⁵¹

Vlněné secesní přehozy na houpací křesla se zhotovovaly jako ručně vázané vlasové koberce. Vázaly se tak jako další druhy kobercového zboží na tkalcovských stavech, a to tradiční orientální technikou. Při ní se kombinuje ruční tkaní s provázáním osnovních nití vlasovými uzly, jejichž volné konce tvoří vlas koberce. Za Schlattauerova vedení se koberce vázaly pomocí symetrických uzlů, tzv. tureckých neboli „ghiordes“, přičemž „se na osnovu, napiatou na stavu kobercovém, vážou uzlíčky z krátké nastříhané vlny. [...] Po navázání plné řádky uzlíčků do roviny je tato „zatkávána“, t.j. protkán útek osnovou a těžkou vidlicí ubit a pokračováno opět ve „vázání“ podle kresby (pozn. patrony), provedené na zvláštním čtverečkovém papíře v barvách vlny. Práce o 1 m², jež se ovšem řídila podle počtu uzlů, trvala 6 až 12 dnů. Nejde o práci mechanickou, vyžaduje naopak velké zručnosti a inteligence, má-li být koberec proveden dokonale, rovně správně přistřižen a hlavně barevně vyvážen.“⁵²

Nejstarší dochovaná objednávka na přehoz na houpací židli je datovaná do ledna 1908, ale lze předpokládat, že se tyto přehozy vyráběly v zašovské dílně už dříve (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, karton I, Korespondence R. Schlattauera).⁵³ V komisním prodeji je přehoz poprvé zaznamenán v roce 1909, a to v Ústředně pro lidový průmysl v Brně, kde se prodával za 40 K (o rok později mělo družstvo na skladu dva přehozy, každý po 50 K) (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 11–12, 634–636).⁵⁴ První zmínka o vystavení i prodeji přehozu na houpací židli se vztahuje k výstavě v Českých Budějovicích v roce 1910 (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, karton I, Korespondence R. Schlattauera⁵⁵; KNÁPKOVÁ 2010, 18).

Dle inventury majetku v lednu 1915 bylo od blíže neurčeného data vyrobeno 47 ks přehozů (s evid. číslý od I e 1 až I e 47). Z nich většina nebyla prodána (38 ks) a byla uložena ve školním skladě (19 ks), nacházela se v komisi (13 ks: v Brně ve skladě v Zemském domě, v Knihkupectví Barvič a Novotný a u firmy Alois Chmelík, v Černé Hoře u Čalounické firmy Františka Plhoně a ve Vídni v tržnici a v prodejně Thonetů) a u dlužníků a u potenciálních zákazníků (6 ks). Cena za kus byla 40, 45 a 50 K.

Během následujících válečných let (1915–1918) bylo zhotoveno pouze 17 ks přehozů, které byly až na 4 položky ve skladě školy rozprodány. Cena se zvýšila na 80, 100 a 120 K za kus.

Mezi skladovými zásobami v lednu 1922 vázané přehozy, ať již na pohovky či na houpací křesla, zcela scházejí. Navíc v Zásobníku zboží zavedeném v roce 1922 se kategorie přehozů na houpací židle už nevyskytuje, což jen potvrzuje, že se v té době nevyráběly (Archiv Moravské gobelínové manufaktury ve Valašském Meziříčí). Dle inventářů je nejvyšší doloženou položkou ve výrobní řadě přehozů na houpací židle-křesla přehoz s e. č. I e 64, ale výrobků bylo zhotoveno více než jen 64 ks; neboť číslování zboží bylo zavedeno dodatečně (k roku 1915) a také není vyloučena jejich výroba mezi lety 1919 až 1921.

Přehozy na houpací židle-křesla spolu s přehozy na pohovku (nejvyšší výrobní číslo je I b 47) byly v rámci kobercové i gobelínové produkce školních dílen nejméně zastoupeným zbožím. Četnost jejich zhotovení byla velmi nízká a byla podmíněna specifickou funkcí přehozů, které patřily spíše k doplňkovému sortimentu. Zákazníci

si je pořizovali do kompletu např. k podlahovému koberci či k přehozu na pohovku, s nimiž měl být barvou i vzorem sladěn. Objevuje se i případ nepochopení specifčnosti toho výrobku ze strany objednavatele, neboť potenciální zákaznice chtěla jako alternativní přehoz na houpací židli použít podlahový kobereček (Mekka s modrým středem a pestrým okrajem) (Muzeum regionu Valašsko, muzeum Valašské Meziříčí, podsbírka historická, korespondence, HL 4 618).⁵⁶

Schlaffauer a Thonet

„Písemným dohodnutím“ byla na jaře 1911 získána ve Vídni pro komisi prodeje „vázaných přehozů a předložek“ firma Gebrüder Thonet (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 645–646).⁵⁷ Její obchod byl umístěn v honosné firemní centrále, v tzv. *Thonethof* na Stephansplatz (Rotenturmstrasse 1–3). Výstavní novorenesanční dům byl roku 1882–1884 postaven dle návrhu známých vídeňských architektů Hermanna Helmera (1849–1919)⁵⁸ a Ferdinanda Fellnera (1847–1916),⁵⁹ kteří již předtím pro Thonet projektovali tzv. *Thonethaus* na Kärntnerstrasse 12 (1875–1876) ve Vídni a později i *Thonethof* v Brně (1891). Po odprodání vídeňského Thonetova domu v roce 1909 (UHLÍŘ 2011, 17) byl ve Vídni jediný obchod firmy právě na Štěpánském náměstí (při bombardování Vídne roku 1945 byl ale zničen) (obr. 1).

Na počátku ledna 1915 bylo v komisi u Thonetů jen několik výrobků vhodných jak pro sedací nábytek (vázané přehozy na houpací židle-křesla (3 ks) a otoman (1 ks) a vázané podušky (3 ks), tak pro další vybavení interiérů (vázaný podlahový

Obr. 1: Thonethof na Štěpánském náměstí ve Vídni – interiér vídeňské prodejny. (Fotoarchiv Dokumentace výroby ohýbaného nábytku, MRV Vsetín).

kobereček a gobelínová zástěna). Mnohem větším odběratelem byla např. vídeňská tržnice, kde v té době bylo v prodeji přes 60 výrobků včetně dvou přehozů na houpací židle (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 343–344).⁶⁰ V červnu roku 1916 byla firma Thonet vedena již mezi dlužníky školy a po osobní urgenci zaplatila jen část pohledávky, a to za moderní koberec a paraván Zrcadlení (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 191, 194).⁶¹

Jelikož obchodní styky s firmou Thonet jsou potvrzeny až mezi lety 1911–1916, nelze předpokládat, že by produkci vázaných přehozů na houpací židle-křesla ve Schlattaurově kobercové dílně nábytkářská firma iniciovala či jí zadávala jeho parametry, neboť už roku 1908 jsou rozměry přehozů dané (nejčastěji 50 x 175 cm) (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, karton I, Korespondence R. Schlattauro).⁶² Daný rozměr byl optimální pro vyšší houpací křesla (v. 110–130 cm) s šířkou sedáku 50 cm. Jejich ideálním reprezentantem je klasické křeslo vzor č. 1 (později značené 7001), které firma Gebrüder Thonet vyráběla z ohýbaného dřeva už od roku 1860 v Koryčanech⁶³ a jako první na světě aplikovala na jejich výrobu technologii ohýbání masivních bukových tyčí. V roce 1895 firma ve svém katalogu nabízela kolem dvaceti vzorů (Katalog 1895, 65–68) a v roce 1911 až na padesát vzorů (Katalog 1911/1915, 132–141). Na rozdíl od 90. let 19. století se výška velkých a středních křesel zvětšila o 10 až 20 cm. Houpací křesla se dostala i do sortimentu konkurenčních firem na ohýbaný nábytek a velkosériová průmyslová výroba přispěla k jejich hojnému rozšíření. Jako populární výrobek vstoupila do obecného povědomí a díky němu nebylo nutné, aby zájemci o přehozy na houpací křeslo upřesňovali ve svých objednávkách, že požadují pokrývku přímo na ohýbané křeslo (slangově pojmenované jako „houpačka“). Pro srovnání je vhodné uvést, že cena křesla z ohýbaného dřeva vzor č. 1 byla před 1. světovou válkou u Thonetů 44 K a vázaný přehoz z Jubilejní zemské gobelínové a kobercové školy ve Valašském Meziříčí stál 45 až 50 K. Při zakoupení houpacího křesla doplněného o ručně vázaný vlněný přehoz se jeho cena zvedla na dvojnásobek.

Nábytkářská rodina Thonetů nebyla pro zemské školní dílny jen obchodním partnerem, ale i náročným soukromým klientem. Vsetínští Thonetové patřili k zámožným velkopodnikatelům, kteří měli zájem o luxusní drahé zboží – velké koberce barvené rostlinnými barvivy. Zdali jejich objednávka, která je roku 1911 zmíněna v archivním dokumentu (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 607–608),⁶⁴ byla určena přímo pro vybavení vsetínského zámku, nelze ovšem potvrdit.

Pomyslným pojítkem mezi zemskou školní textilní dílnou a světově proslulou průmyslovou nábytkářskou firmou mohl být sochař Josef Steindl (1852–1932), pedagog valašskomeziříčské dřevařské školy, který navrhoval produkty pro oba výrobce. Pro Schlattauro vytvářel návrhy na vázané historizující i secesní koberce (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, Sloha č. 17, e. č. 456–459, 16/2–16/3), a to patrně do svého odchodu na penzi, tj. do roku 1909 (VALOUŠKOVÁ – OSTŘANSKÁ – KNÁPKOVÁ 2014, 197–198). Pro firmu Gebrüder Thonet v Bystřici pod Hostýnem pracoval zřejmě v letech 1911 až 1913, kdy vytvořil skicu čalouněného křesla s katalogovým číslem 6536 (UHLÍŘ 2005, 97–98). Je možné, že to byl právě on, kdo v počátcích svého působení u Thonetů oba výrobce svedl dohromady, a nelze ani vyloučit, že mohl být i autorem návrhu koberce (resp. koberců?) pro Thonet.

Návrhy a patrony přehozů na houpací křesla

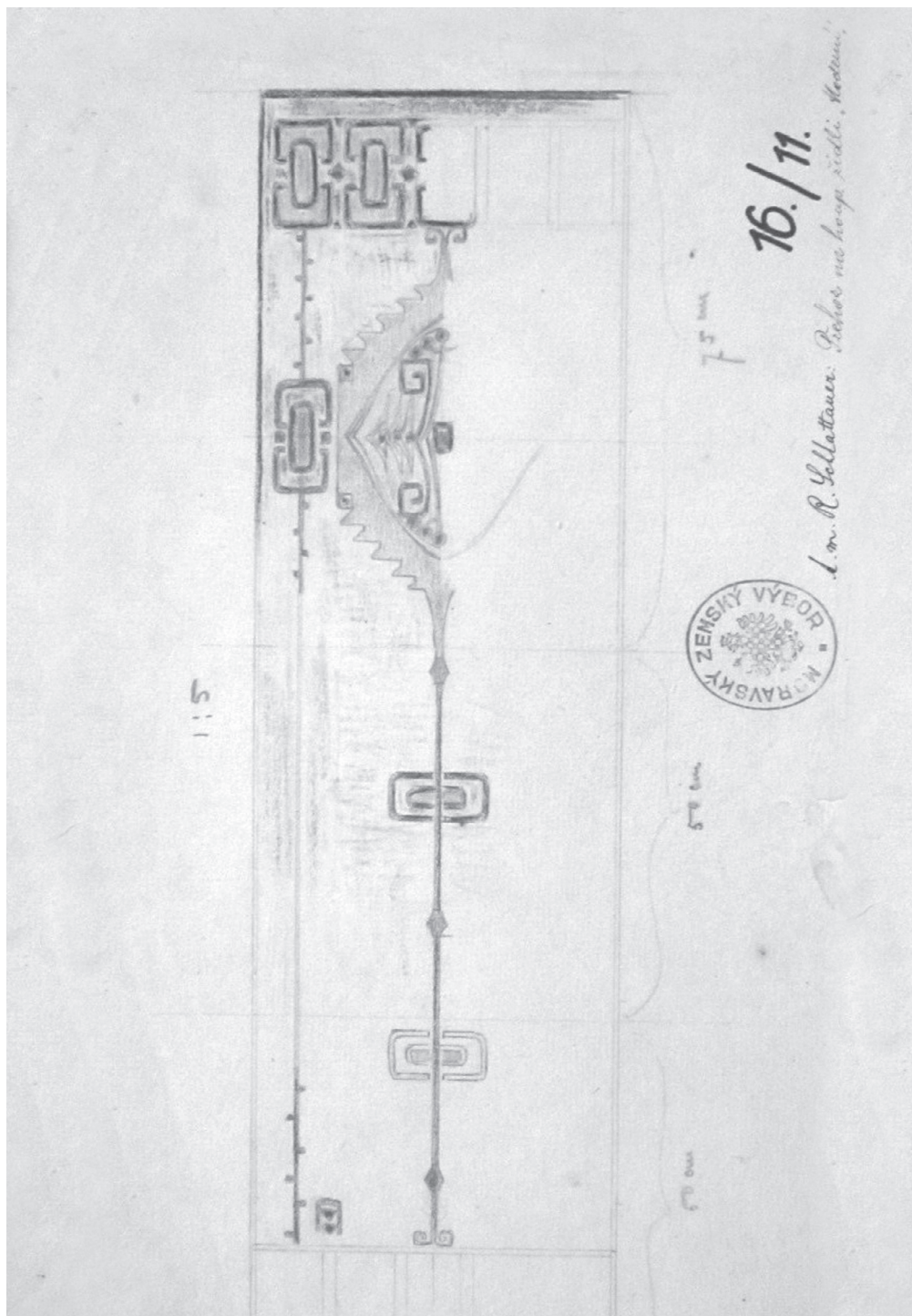
Zemský archiv v Opavě od roku 1977 spravuje fond Ústředí uměleckých řemesel Praha – Gobelínové a kobercové dílny ve Valašském Meziříčí. Jeho základ tvoří archiválie, které byly v tomto roce odepsány ze sbírkové evidence valašskomeziříčského muzea a předány opavskému archivu. Archivní fond obsahuje vzácnou a rozsáhlou kolekci autorských návrhů gobelínů a koberců a technických výkresů – patron i pauz, čítající kolem 900 položek vytvořených během více než 65leté existence gobelínových a kobercových dílen. Z toho 140 evidenčních čísel tvoří předlohy na kobercové výrobky zhotovené před rokem 1922.⁶⁵

Mezi nimi jsou výslovně jako přehozy na houpací židle uvedeny na popisce návrhu pouze dvě položky, a to návrhy v poměru 1:5 s dochovanými patronami od R. Schlattauera (návrh e. č. 16/11, patrona e. č. 371) a R. Livory (návrh e. č. 17/52, patrona e. č. 413). Další tři přehozy byly identifikovány dle výrobního čísla s indexem *I e*, které se objevuje na zadní straně některých patron Schlattauerových koberců. Jelikož pořadové číslo výrobků je velmi nízké, lze předpokládat, že technické výkresy byly označeny výrobními čísly prvních realizací zhotovených po zavedení číslování zboží (tj. asi k roku 1915). Ostatní předlohy na přehozy od R. Schlattauera, E. K. Pelanta a R. Hoffmanna byly určeny podle nejčastějšího rozměru výrobku (50 x 175 cm), jemu odpovídajících parametrů patrony (100 uzlů x 350 řad) a specifické kompozice přehozu.⁶⁶

Malíř **Rudolf Schlattauer** (1861–1915)⁶⁷ pocházel z hranické soukenické rodiny. Studoval malířství na vídeňské akademii (1877–1878 u H. Makarta a od 1882 u Ch. Griepenkerla) a studium nedokončil. Podnikl řadu zahraničních studijních cest, uvádí se, že navštívil a pobýval v Mnichově, Berlíně, Paříži, Miláně a Christiánii (Oslo). Ze severských zemí kromě Norska cestoval do Švédska a Dánska. Žil v Opavě (poprvé je tu doložen k roku 1894) a po založení gobelínové dílny v Zašové (1898) působil na Valašsku. Byl prvním propagátorem moderního gobelínového umění v českých zemích. Usiloval o zakomponování gobelínových (i kobercových) výrobků jako kvalitních, ručně zhotovených uměleckořemeslných artefaktů do secesních interiérů v intencích soudobého panestetického ideálu Gesamtkunstwerk. Za tím účelem rozvíjel spolupráci s významnými umělci a zejména architekty a navazoval pracovní a obchodní styky s uměleckými a nábytkářskými družstvy zabývajícími se zařizováním bytů.⁶⁸

Z jeho vlastní návrhářské činnosti se v dotyčném fondu uloženém v opavském archivu zachovalo 44 nesignovaných a nedatovaných předloh na vázané kobercové výrobky: 11 návrhů a 33 patron; k 6 návrhům a jejich variacím lze přiřadit patrony (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, Sloha č. 16, e. č. 360–391, 16/4–14). Schlattauerovy secesní návrhy koberců jsou mnohdy volně inspirovány orientálními i klasicizujícími slohovými koberci (empír, resp. biedermeier), popř. i lidovými ornamenty.

Mezi Schlattauerovými předlohami na koberce je zastoupeno šest předloh na přehozy na houpací židle: pět patron, k jedné z nich je dochován návrh. Dominantním dekorem u secesního tzv. moderního⁶⁹ přehozu na houpací židli je závěsný medailon prožmutého čochovitého tvaru s pilečkovým okrajem (obr. 2) (návrh e. č. 16/11, patrona e. č. 371, výrobní č. *I e* 5, rozměr výrobku: 50 x 175 cm). Kratší strany jsou

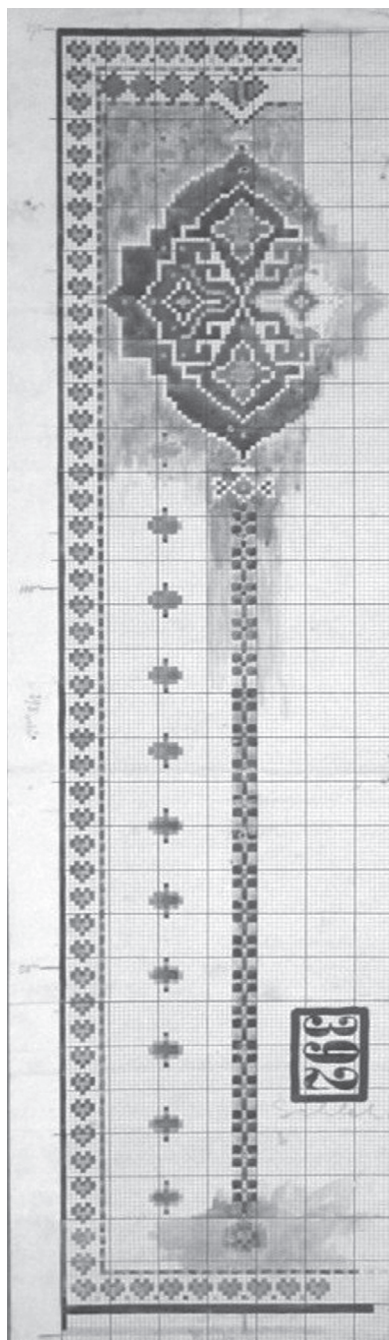

Obr. 2: Moderní přehoz na houpací židli, návrh R. Schlattauer. ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelinové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, e. č. 16/11. (Foto O. Méhešová, 2016).

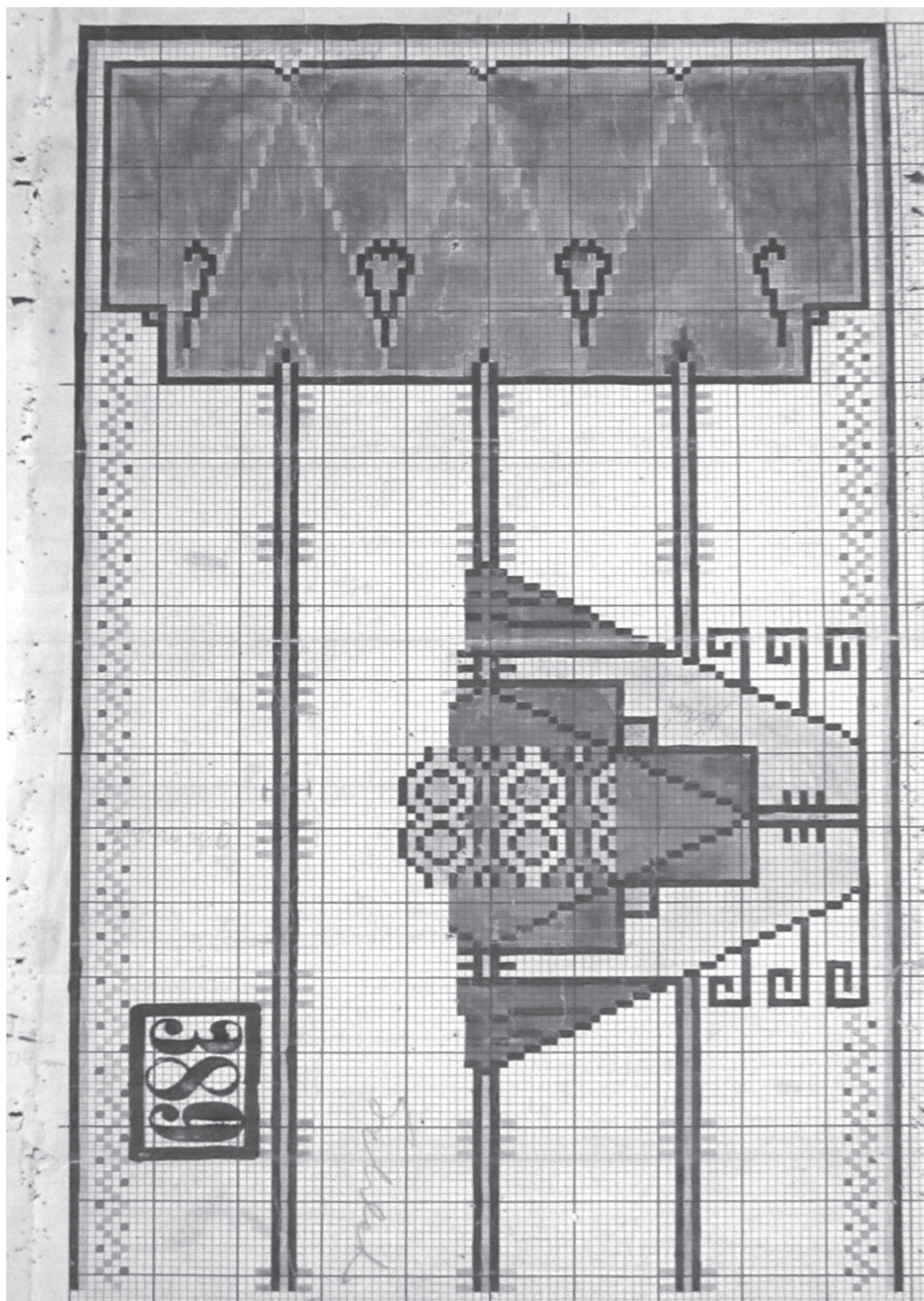
zdobený poměrně mohutnou pásovou bordurou s obdélnými články. Barevnost je světlejší – na žlutém podkladu modré, zelené, růžové a červené akcenty.

Jiná verze hlavního motivu je u přehození tzv. Medailon (obr. 3) (patrona e. č. 392, výrobní č. I e 3), který má svou ornamentální stylizací i výraznější barevností orientalizující ráz (na modré půdě červenomodrý medailon se žlutým závěsným páskem) a který jistě vyhovoval vkusu zákazníků, kteří i u přehozů žádali hlavně perské vzory. Obdobný motiv se objevuje i u Schlattauerova tzv. perského koberce (návrh e. č. 16/10, patrona e. č. 373, další varianta e. č. 372). Přestože patrona přehození Medailon nese výrobní číslo přehození na houpací židli, je sporné, zdali mohl tomuto účelu vůbec sloužit, neboť je příliš úzký a krátký (38 x 145 cm) a nejužší sedáky u houpacích křesel firmy Thonet měly šířku o tři až čtyři centimetry větší (41–42 cm). Neobvyklé je i pojetí bordury, která je poměrně subtilní (pás se srdíčky) a rámuje celý koberec. Přehozy zhotovené dle obou zmíněných předloh byly v lednu 1915 uloženy ve skladu školy (jejich výrobní čísla – I e 3 a I e 5 – jsou zanesena v dobovém lokačním seznamu (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 336–345).⁷⁰

Ve stylu geometrické secese je pojata předloha na přehoz (obr. 4) s šestiúhelným dekorem s meandry a trojicí šipek v široké pásové horní i spodní borduře (patrona e. č. 389), která se vyznačuje kontrastní barevností (na světlé půdě červenozeleňožlutý dekor). Knápková (2011) k této patroně objevila v odlišném barevném provedení koberec na dobové fotografii v revui *Náš směr* a datovala jej vzhledem k vydání periodika před rok 1911.⁷¹ Přehozy dle této patrony mohly být ale vyvazovány už dříve. Na rozdíl od dalších dochovaných patron má jedinečný formát (100 uzlů x 344 řad) a rozměr výrobku by tedy byl 50 x 172 cm. Přehoz dané velikosti je v komisním prodeji zaznamenán už v roce 1909 (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 634–636).⁷² (Nelze samozřejmě vyloučit, že tentýž rozměr mohly mít i jiné přehozy, jejichž patrony se nezachovaly.) Odlišnou variantu šestiúhelného vzoru se zalamanými závitnicemi rozpracoval Schlattauer na neúplné patroně přehození

Obr. 3: Přehoz na houpací židli Medailon, patrona dle návrhu R. Schlattauera. ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, e. č. 392. (Foto O. Méhešová, 2016).

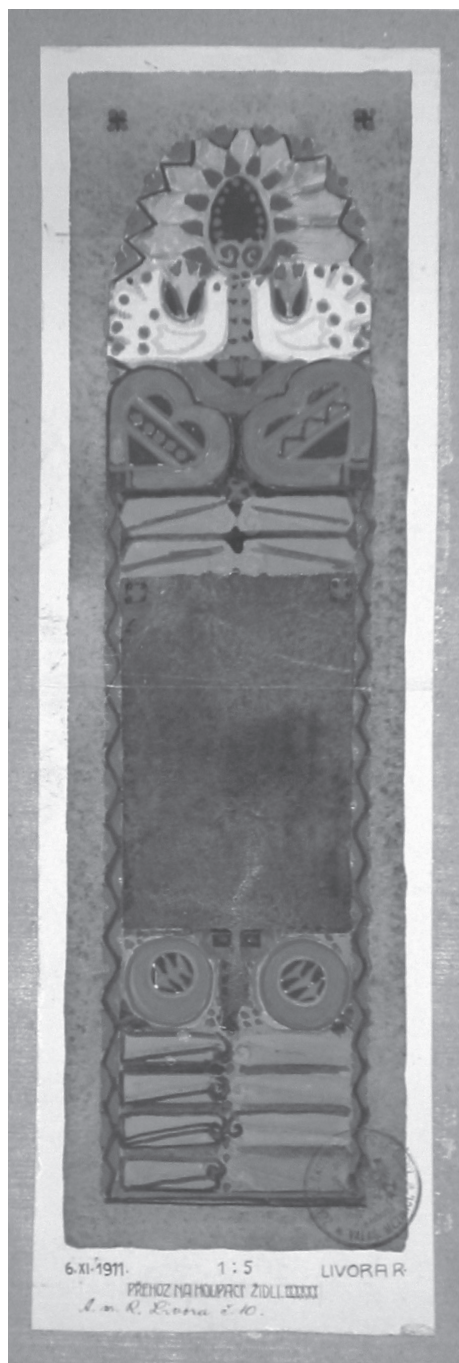
Obr. 4: Přehoz na houpací židli, patrona dle návrhu R. Schlatta, k 1911. ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, e. č. 389. (Foto O. Méhešová, 2016).

(e. č. 380, asi I e 6), jejíž barevnost zredukoval na béžovou s modrou, červenou a žlutou.

Osamocen mezi Schlattauerovými předlohami je fragment patrony přehozy (č. 379, asi I e 6),⁷³ jediný příklad vlivu neobiedermayeru (či neoempíru). Ten se projevil na výběru motivu oválného věnce s kyticí ve volutovém květináči i na střídavém souzvuku základních barev: na světlé půdě žlutá, modrá a červená s detaily zelené.

Schlattauerův asistent, malíř **Rudolf Livora** (1884–1958)⁷⁴ absolvoval UMRUM v Praze (1901–1907, u J. Preislera a E. K. Lišky). Po studiu nastoupil jako učitel na zemskou reálku do Hodonína, kam se po roční, ale významné epizodě ve valašskomeziříčské gobelínce vrátil. Jako výtvarník se věnoval malbě (figurální i krajinářství), ilustraci, užité i volné grafice a loutkařství a zajímal se o lidovou ornamentiku moravského Slovácka.

V opavském fondu je od něj 17 předloh na kobercové výrobky: 13 patron a 4 návrhy, ke každému z nich jsou zachovány patrony (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, Sloha č. 8, e. č. 401–413, 16/45–47, 17/52). Livorovy předlohy vycházely z tektoniky orientálních koberců a secesní tvarosloví obohacovaly i o prvky slovácké ornamentiky a geometrismus rané moderny. Na podzim roku 1911 vytvořil návrh (obr. 5) (e. č. 17/52, datovaný 6. 11.) a k němu technický náčrt přehozy na houpací židli (e. č. 413, datovaný 10. 11.), který má chladnou barevnost a převažuje u něj modrá a zelená s bílými a červenými akcenty. Vyznačuje se ojedinělým řešením v rozvržení dekoru, jehož proporční rozvrh zřejmě inspiroval R. Hoffmana při tvorbě návrhu na přehoz na houpací židli v roce 1912. Kompozice je členěna tak, že téměř celou horní polovinu koberce, tj. v místě opěradla houpacího křesla, vyplňuje hlavní vzor, který tvoří zrcadlově obrácené motivy páru holubiček nad dvojicí srdcí završené obloukem vějíře. Ve spodní části je místo pásové

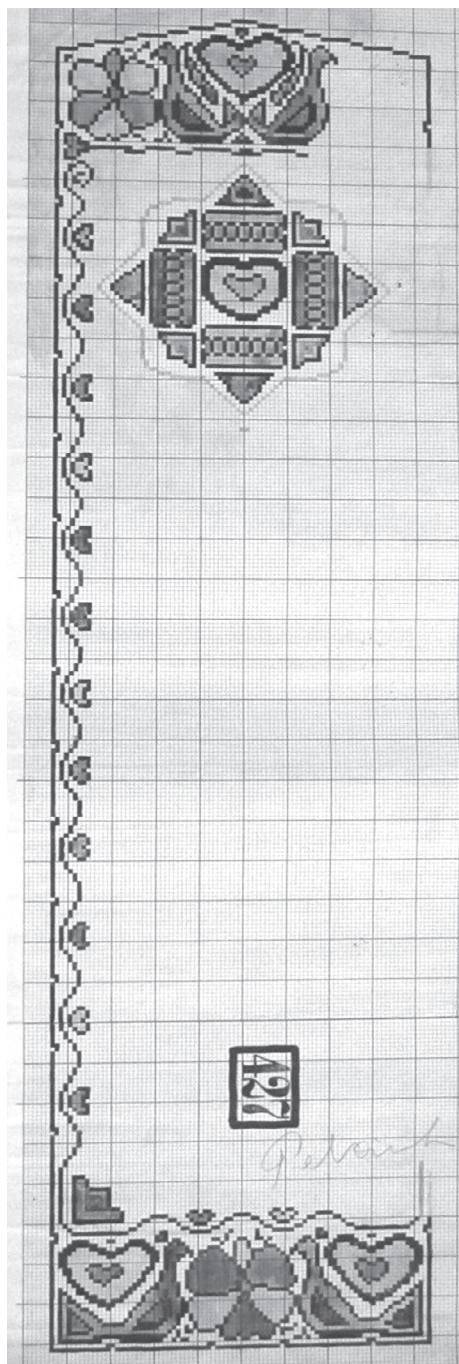

Obr. 5: Přehoz na houpací židli, návrh R. Livora, signován a datován 6. 11. 1911. ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, e. č. 17/52. (Foto O. Méhešová, 2016).

bordury situován až dvojnásobně vyšší vzor – zrcadlově ztvárněný motiv párových jablíček nad volutkovým žebrovím. S „perníkovými“ srdci i jablíčky se lze setkat i na Livorově patroně koberce ze závěru jeho činnosti v dílně (e. č. 402 z 17. 5. 1912) a motiv různě stylizovaných holubiček používal i u dámských gobelínových kabelek (e. č. 17/44 a 17/53).

Velkou uměleckou oporou zemské školní dílny byl její externí textilní designér, pedagog valašskomeziříčské dřevařské školy a architekt **Emanuel K. Pelant** (1871–1954), který se erudovaně zabýval soudobou problematikou ornamentální tvorby, její výukou i uplatněním v tehdejšímu užitém umění (VALOUŠKOVÁ – OSTŘANSKÁ – KNÁPKOVÁ 2014, 194–195). Byl nadaným žákem J. Kotěry na UMRUM v Praze a na jeho doporučení vyučoval od roku 1904 ve Valašském Meziříčí (do 1924). Navrhování kobercových výrobků se věnoval už krátce po nástupu do odborné školy; nejstarší datované návrhy pro Schlattauerovu zašovskou dílnu jsou z let 1905 a 1907. Z jeho intenzivní návrhářské činnosti se dochovalo 50 předloh: 31 patron a 19 návrhů, k 12 z nich jsou zachovány patrony (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, Sloha č. 13–14, e. č. 414–444, 16/15–27, 16/30–34, 16/40). Z Pelantovy sofistikované ornamentální tvorby vzešly pozoruhodné secesní návrhy a byl schopen do secesního tvarosloví také transponovat kompoziční schémata orientálních a slohových koberců i lidovou ornamentiku.

Mezi Pelantovými patronami na kobercové výrobky jsou čtyři technické výkresy na přehozy na houpací židli. Všechny mají běžný rozměr (50 x 175 cm) a shodné kompoziční řešení: dominantní vzor v horní třetině či čtvrtině koberce a pásová spodní bordura. Secesně stylizované lidové ornamenty se objevují u přehozu (obr. 6) (e. č. 427) s motivy dvojice holubiček, srdcí a květinového vzoru, které použil u dolní pásové bordury i v horním vzoru, jemuž vévodí kosočtvercový dekor

Obr. 6: Přehoz na houpací židli, patrona dle návrhu E. K. Pelanta. ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, e. č. 427. (Foto O. Méhešová, 2016).

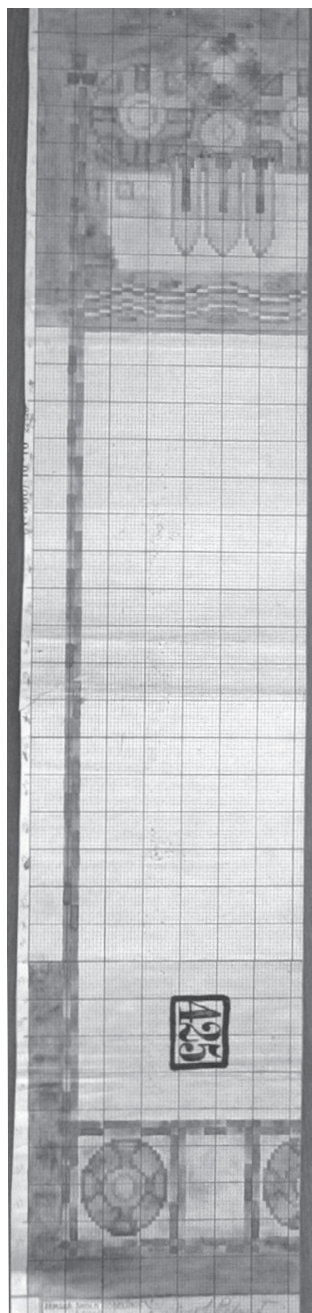
s vepsaným srdcem. Podklad je béžový s modrými, žlutými a červenými vzory. Shodný dezén se objevuje i u Pelantovy patrony podlahového koberečku (e. č. 442, 155 uzlů x 260 řad, 77,5 x 130 cm), s nímž tvoří komplet.⁷⁵

Geometrizované rozety použil Pelant u přehoze s fialovomodrým podkladem a s červenozelenožlutými vzory (obr. 7) (e. č. 425). Jejich redukovanejší verzi v podobě kruhu děleného na čtvrtiny s vnitřním terčíkem aplikoval u přehoze (obr. 8) (e. č. 430), u nějž jsou z kruhových prvků sestaveny oči sovy a její hlavu dotváří zrcadlově obrácený soví pár z profilu. Rafinovaná imaginativní kompozice představuje dominantní horní vzor a pod ním člení obdélnou plochu protažený ovál s trojicí čtverečků. Místo spodní bordury je úzký proužkovaný pásek. Kolorit je studený, převládá modrá s červenými a bílými akcenty. Kombinací zoomorfních (ptačích), vegetabilních (květy s lístky) i ornamentálních motivů (medailon, vlnovka, volutka) se vyznačuje rovněž patrona přehoze signovaná a datovaná autorem roku 1910 (obr. 9) (e. č. 428), jejíž barevnost je zelenomodrá s červenožlutými a šedými motivy (barva vnitřní plochy není definována).

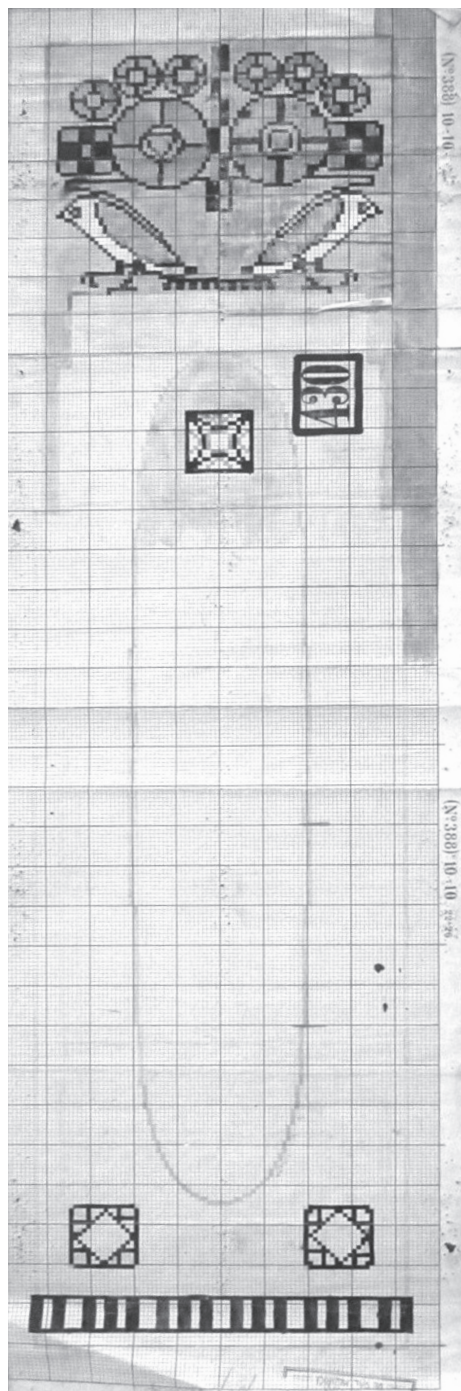
V zemské školní dílně pracoval před 1. světovou válkou **Rudolf Hoffmann** (1893–1917),⁷⁶ rodák z Krhové Žijící v Krásně. Vyrůstal v početné chudé rodině tamějšího skláře Antonína Hoffmanna; měl pět sester. Výtvarný talent zdědil zřejmě z matčiny strany, z Mervartova rodu, z něž vzešel jeho vrstevník, později významný krajinář Augustin Mervart (1889–1968).

Za studií na valašskomeziříčském gymnáziu se zúčastnil v roce 1911 školní výstavy (spolu s J. Baruchem, B. Barošem aj.), kde si talentovaného mladíka mohl povšimnout i Schlattauer. V zemské školní dílně začínal jako student, rozkresloval patrony⁷⁷ a také navrhoval. V listopadu 1912 mu bylo dle Schlattauerova deníku vyplaceno za patrony koberce, závěsu a přehoze na houpáčku 45 K. Z výrobků podle jeho návrhu byly populární zejména dva závěsy, které byly mezi lety 1912 až 1917 zhotoveny 42x, poduška 10x a přehoz na houpací židli 5x (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 109, 112).⁷⁸

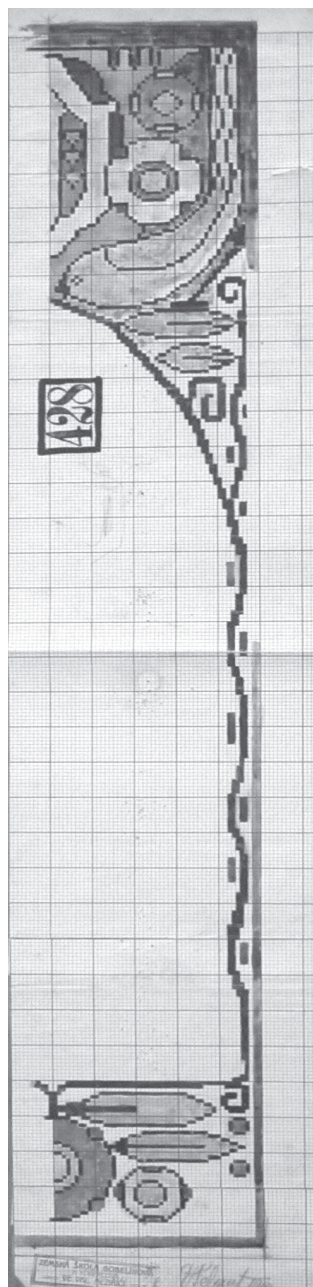
Po maturitě v roce 1913, kdy jeho ohlášeným povoláním bylo technik, zřejmě spolupráce se Schlattauerem pokračovala, ale asi jen příležitostně, neboť údajně byl žákem pražské akademie (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 435–436).⁷⁹ Maloval krajiny a veduty a některé z nich byly vydány jako pohlednice. Poslední záznam

Obr. 7: Přehoz na houpací židli, patrona dle návrhu E. K. Pelanta. ZAO, Fond ÚUŘ Praha, Gobelinové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, e. č. 425. (Foto O. Méhešová, 2016).

Obr. 8: Přehoz na houpací židli, patrona dle návrhu E. K. Pelanta. ZAO, Fond ÚUŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, e. č. 430. (Foto O. Méhešová, 2016).

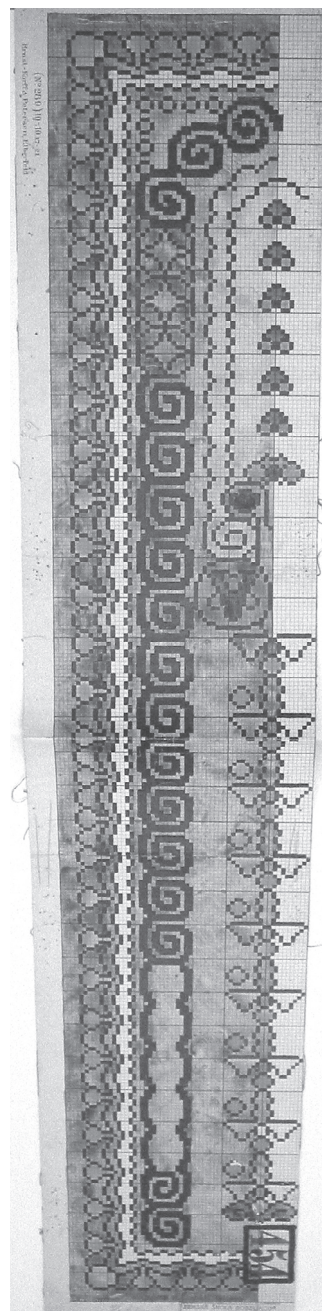

Obr. 9: Přehoz na houpací židli, patrona dle návrhu E. K. Pelanta, signována a datována 1910. ZAO, Fond ÚUŘ Praha, Gobelínové a kobercové dílny Valašské Meziříčí, e. č. 428. (Foto O. Méhešová, 2016).

o činnosti v dílně je ze září 1914, kdy dokončoval patro-
ny Schlattauerových kopií staroperských koberců (MZA,
Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, 536).⁸⁰ Poté narukoval
a v roce 1917 coby c. k. poručík u pluku č. 28 padl na
frontě. Kobercem s „národním motivem v perském roz-
dělení“ dle Hoffmannova návrhu se školní dílny prezen-
tovaly ještě v roce 1921 na výstavě Svazu Českosloven-
ského díla (MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 293, 801).⁸¹

Od Hoffmanna je v opavském fondu uloženo šest pa-
tron (ZAO, Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové a kobercové
dílny Valašské Meziříčí, e. č. 450–455) na pestrobarevné
koberce s lidovým a geometrizovaným rostlinným orna-
mentem, jež jsou ovlivněny tvorbou Schlattauera, Livo-
ry a Pelanta. Patronu přehozy na houpací židli (obr. 10)
(e. č. 454) z roku 1912 člení po celé délce motiv deko-
rativní střelky (závěsného kyvadla) lemovaný pásem spi-
rálek a rozet a celý koberec rámuje zmnožená bordu-
ra. Kolorit je založen na kontrastu fialového podkladu
a žluté šipky a doplňují ho akcenty červené, zelené, bílé
a modré barvy.

Technikou provedení, užším obdélným formátem
a menším rozměrem mohou být vázané přehozy na
houpací křesla pro současné zájemce a sběratele snad-
no zaměnitelné s podlahovými koberečky či běhouny.
Na 35. aukci v Aukčním domě Sýpka (23. 2. 2014)⁸² byl
jako secesní koberec s geometrickým dekorem (vlněný,
ručně vázaný s třásněmi, 185 x 50 cm) pocházející z Ra-
kousko-Uherska z doby kolem roku 1910 vydražen přehoz
na houpací křeslo dle předlohy R. Schlattauera (viz pa-
trona e. č. 389) (obr. 11). Na rozdíl od podlahových ko-
berců sloužily přehozy jako pokrývky sedacího nábytku
a jejich rozměry i komponování desénu byly odvozeny
od funkce výrobku. Vzor byl v ploše koberce rozvržen
asymetricky vůči kratší vodorovné ose, primární hlav-
ní dekor byl situován do její horní části (v místě zádové
opěrky houpacího křesla) a sekundární u jejího spodního
kraje. Měkkost vlasového kobercového přehozy a jeho
dobré tepelné vlastnosti zvyšovaly komfort sezení. Zajiš-
ťovaly pohodlí na rotangem vyplétaných či lisovanou
překližkou opatřených sedácích a opěradlech a velko-
sériově vyráběné houpací židle-křesla z ohýbaného dře-
va byly tak ozvlášťeny jedinečností ručně zhotoveného
přehozy, opakovaně vyráběného jen v několika kusech.

Obr. 10: Přehoz na houpací
židli, patrona dle návrhu
R. Hoffmanna, 1912. ZAO,
Fond ÚÚŘ Praha, Gobelínové
a kobercové dílny Valašské
Meziříčí, e. č. 454.
(Foto O. Méhešová, 2016).

Závěr

Pod vedením malíře Rudolfa Schlattauera (1861–1915) byla zřejmě v závěru roku 1898 výroba vázaných koberců coby komerčně úspěšnějšího zboží dodatečně přidružena k tamější podomácké výrobě gobelínů. Po založení Jubilejní zemské gobelínové a kobercové školy ve Valašském Meziříčí (1908) se na výrobu koberců specializovala zašovská pobočná dílna a výuce jejich vázání se věnovala nově zřízená valašskomeziříčská školní dílna. Vyšší zisk z prodeje koberců, stoupající poptávka po nich i hromadění zásob gobelínů na skladě přiměly Schlattauera v roce 1911 k rozhodnutí posílit prosperitu ústavu zredukováním gobelínové výroby a adekvátním navýšením kobercové produkce. Novou výrobní strategii hodlal dlouhodobě rozvíjet a podnikl řadu kroků k jejímu naplnění: usiloval o větší soběstačnost dílen ve výrobě, o zvýšení kvality výrobků i o zajištění umělecké výše jejich předloh a také o zlepšení propagace a rozšíření obchodní sítě včetně proniknutí na vídeňský a zahraniční trh s uměleckořemeslným zbožím. Mnohé z jeho progresivních záměrů nebyly bohužel realizovány.

Po Schlattauerově předčasném skonu, během 1. světové války a krátce po ní (od ledna 1915 do ledna 1922) bylo v dílnách přes nedostatek materiálu a redukci výroby i pracovních sil zhotoveno více než 1100 ks výrobků, z čehož kobercové zboží tvořilo přes 40 % a gobelínové výrobky necelých 60 %. V rámci kobercového sortimentu školní dílny nabízely také specifický druh výrobku – vázané vlněné přehozy na houpací židle-křesla. Zhotoveno jich bylo pouze několik desítek kusů (více než 60) a jejich produkce je doložena od ledna 1908 do ledna 1919; není ale vyloučeno, že byly vyráběny před i po tomto časovém údobí. Výrobce zhotovoval přehozy na zakázku i na sklad a prodával je na výstavách a prostřednictvím komisního prodeje. Jedním z komisionářů byla i firma Gebrüder Thonet – výrobce nábytku z ohýbaného dřeva, který před 1. světovou válkou a během ní nabízel textilní zboží z valašskomeziříčské zemské školní dílny ve své vídeňské prodejně.

Obr. 11: Přehoz na houpací židli dle návrhu R. Schlattauera. (Zdroj: <http://syпка.cz/secesni-koberec/a64/d16981>).

Ve fondu Ústředí uměleckých řemesel Praha – Gobelinové a kobercové dílny ve Valašském Meziříčí v Zemském archivu v Opavě se dochovalo třináct předloh – jedenáct patron a dva návrhy – na jedenáct secesních přehozů na houpací židle-křesla datované na předlohách nebo dle dobových dokumentů mezi lety 1909 až 1912. Navrhli je čtyři autoři: R. Schlattauer (5), E. K. Pelant (4), R. Livora (1) a R. Hoffmann (1). Rozměry přehozů i komponování desénu byly odvozeny od funkce výrobku: vzor je v ploše koberce rozvržen asymetricky a dominantní dekor je situován do její horní části (v místě zádové opěrky houpacího křesla) a sekundární u jejího spodního kraje. Použité zoomorfnní, vegetabilní i ornamentální motivy vykazují různý stupeň geometrizující stylizace a mezi vzory se uplatnily také prvky přejaté z lidové ornamentiky či výjimečně i z orientalizujícího nebo neoempírového tvarosloví.

Prameny a literatura:

Archiv Moravské gobelinové manufaktury, Zásobník od roku 1922.

Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA), Fond Zemský výbor, A 9, karton č. 9292 a karton č. 9293.

Muzeum regionu Valašsko, muzeum Valašské Meziříčí, podsbírka historická.

Muzeum regionu Valašsko, muzeum Vsetín, Dokumentace výroby ohýbaného nábytku (Katalogy firmy Gebrüder Thonet 1895 a 1911/1915, soubor CD-ROM s fotografiemi historického alba neznámého původu).

Zemský archiv v Opavě, nezpracovaný a prozatímne rozříděný Fond Ústředí uměleckých řemesel Praha, Gobelinové a kobercové dílny Valašské Meziříčí 1892–1993.

HOLUBÁŘOVÁ, J. 1958: Padesát let gobelinové tvorby ve Valašském Meziříčí. *Umění a řemesla* 4: 128–133.

KALIVODOVÁ, V. 1967: Dějiny gobelinových a kobercových dílen ve Valašském Meziříčí. Diplomová práce, FF UP Olomouc. 195 s. Nepublikovaný strojopis je přístupný v knihovně Muzea regionu Valašsko ve Valašském Meziříčí.

KAŠLÍK, M. 1954: Z historie gobelinové školy ve Valašském Meziříčí. Valašsko, Sborník o jeho životě a potřebách III: 28–35.

KNÁPKOVÁ, P. 2010: Rudolf Schlattauer. Bakalářská diplomová práce. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 111 s.

KNÁPKOVÁ, P. 2011: Gobelíny a koberce Rudolfa Schlattauera jako doplněk secesních interiérů 1898–1915. Valašsko – vlastivědná revue 27: 18–23.

KUČERA, J. – BARUCH, J. 1924: Zemská škola gobelinová a kobercová ve Valašském Meziříčí. Choceň. 16 s.

MALIVA, J. – VOHÁNKA, J. 1959: Gobelíny manufaktury ve Valašském Meziříčí. Katalog výstavy k 50. výročí trvání gobelinové a kobercové výroby ve Valašském Meziříčí. Gottwaldov. 6 s.

MIKESKA, Z. 2002: Malíř Rudolf Hoffmann a Valašské Klobouky. Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka 3, č. 1: 36–38.

MIKULAŠTÍK, T. 1998: Sto let tkaní gobelinů na Moravě. Devadesát let gobelinové manufaktury ve Valašském Meziříčí. *Prostor Zlín* VI, č. 5: 2–8.

STRAKOVÁ, M. 2005: Slavní textilní designéři v období od 2. pol. 19. století do 1. světové války na příkladech tkanin ze sbírek Moravské galerie v Brně. In: Sborník z odborného semináře Textil v muzeu – Nové názory a zkušenosti: 79–85.

ŠOPÁK, P. 2003: K činnosti gobelínové manufaktury ve Valašském Meziříčí kolem roku 1900. In: Časopis Slezského zemského muzea. Série B – vědy historické 52, č. 2: 126–132.

ŠOPÁK, P. 2008: Rudolf Schlattauer a Opava. In: Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy 34, č. 2: 14–16.

UHLÍŘ, J. 2005: Semper sursum. Jacob & Josef Kohn. První rakouská akciová společnost na výrobu nábytku z ohýbaného dřeva. Mistři secese a moderny. Brno. 152 s.

UHLÍŘ, J. 2001: Thonet. Porýní, Vídeň, Morava. Olomouc. 195 s.

VALOUŠKOVÁ, K. – OSTŘANSKÁ, I. – KNÁPKOVÁ, P. 2014: Moderní škola napříč třemi staletími. 140 let odborné dřevařské a stavební školy ve Valašském Meziříčí. Vsetín. 225 s.

Wikipedia. Heslo Philipp Haas & Söhne. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Philipp_Haas_%26_S%C3%B6hne/>. [cit. 2016-09-16]

Wikipedia. Heslo Portois & Fix. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Portois_%26_Fix/>. [cit. 2016-09-16]

Aukční dům Sýpka, aukční katalog, aukce 35, položka 173. Dostupné z: <<http://syпка.cz/secesni-koberec/a64/d16981/>>. [cit. 2016-09-16]

Bakov nad Jizerou – oficiální stránky města. Výtvarníci. Dostupné z: <<http://www.bakovnj.cz/cs/turista/o-bakovu/osobnosti-kraje/vytvarnici.html/>>. [cit. 2016-09-16]

Bakov nad Jizerou – oficiální stránky města. –ář: 120. výročí narození malíře Rudolfa Livory, Bakovsko, květen 2004. Dostupné z: <<http://www.bakovnj.cz/cs/turista/o-bakovu/vzpominky-pametniku/120-vyroci-narozeni-malire-rudolfa-livory.html/>>. [cit. 2016-09-16]

Poznámky:

- ¹ V příspěvku je často odkazováno na fundamentální dílo o dějinách gobelínových a kobercových dílen ve Valašském Meziříčí (až do roku 1966), a to na nepublikovanou diplomovou práci studentky katedry historie FF UP v Olomouci Věry Kalivodové (1967). Autorka v ní podává dosud nejpodrobnější výčet dat týkajících se produkce, materiálu, vybavení dílen, počtů tkadlen, mezd, příjmů a výdajů, odbytu atd. Údaje čerpala zejména z podnikového archivu ve Valašském Meziříčí a Moravského zemského archivu v Brně (z fondu Zemský výbor a Zemský úřad). U odkazu na materiály brněnského archivu ale neuvádí folia (nebyly ještě nafoliovány) a většinou nekonkretizuje příslušný dokument.
- ² Prvenství Schlattauerovy dílny v Zášově ve výrobě gobelínů na našem území vyvrací zjištění, že už od roku 1894 fungovala gobelínová dílna v továrně na koberce firmy Ginzkey ve Vratislavicích nad Nisou. Viz STRAKOVÁ 2005, 83.
- ³ Ze vzpomínek tkadleny Emilie Maliňákové. Viz KAŠLÍK 1954, 32.
- ⁴ Schlattauerova dílna nalezla ve finanční tísní v daném domě útočiště, a to zjevně zásluhou osobních kontaktů s učitelem Františkem Čáněm v Opavě. Více o Schlattauerově opavském pobytu ŠOPÁK 2008.
- ⁵ R. Schlattauer Moravskému zemskému výboru, 19. 2. 1911: koberců se vyrobilo za 14 601,30 K a prodalo za 6 046,50 K a gobelínů se zhotovilo za 9 487,95 K a prodalo za 4 336,03 K.
- ⁶ R. Schlattauer MZV, 13. 5. 1911, 19. 5. 1911.
- ⁷ R. Schlattauer MZV, 12. 1. 1913, 21. 1. 1913, 13. 2. 1912.
- ⁸ R. Schlattauer MZV, 22. 6. 1911; Český odbor zemské rady živnostenské MZV, 17. 7. 1911; MZV R. Schlattauerovi, 22. 8. 1911.

- ⁹ Protokol ze skontracy, 9. 1. 1915.
- ¹⁰ R. Schlattauer MZV, 22. 6. 1911.
- ¹¹ MZV R. Schlattauerovi, 22. 8. 1911.
- ¹² Český odbor Zemské rady živnostenské MZV, 17. 7. 1911.
- ¹³ R. Schlattauer MZV, 15. 5. 1913.
- ¹⁴ R. Schlattauer MZV, 13. 3. 1911.
- ¹⁵ R. Schlattauer MZV, 22. 6. 1911.
- ¹⁶ Český odbor Zemské rady živnostenské MZV, 17. 7. 1911.
- ¹⁷ Protokol, 4. 9. 1912. KALIVODOVÁ 1967, 23, uvádí v tomto roce jen 22 pracovníků.
- ¹⁸ V komisním prodeji v říjnu 1909 byly dva polštáře se slováckým motivem dle jejich návrhů.
- ¹⁹ Inventář Kresby kob. J. 317, e. č. 393–400; Inventář Návrhy kob. J. 16, e. č. 16/394.
- ²⁰ R. Schlattauer MZV, 13. 3. 1911, 13. 5. 1911, 28. 9. 1911, 12. 10. 1911; Protokol, 4. 9. 1912: Livora ukončil službu 15. července 1912.
- ²¹ J. Holubářová MZV, 25. 9. 1917; R. Schlattauer MZV, 12. 9. 1914.
- ²² R. Schlattauer MZV, 22. 6. 1911, 22. 8. 1911.
- ²³ R. Schlattauer MZV, 12. 1. 1913.
- ²⁴ Např. na počátku roku 1913 pracoval na návrhu podle malovaných koberců z mariánských obrazů renesančních mistrů Hanse Holbeina a Vittore Carpaccia pro kapli ve valašskomeziříčském ústavu hluchoněmých, kde školní dílny sídlily, a v roce 1914 zhotovil několik kopií vzácných staroperských koberců. Viz MZA, Fond ZV, A 9, karton č. 9 292, fol. 566 (R. Schlattauer MZV, 12. 1. 1913), fol. 536 (R. Schlattauer MZV, 12. 9. 1914).
- ²⁵ Na článek i pozitivní kritiku koberců od jeho autora upozorňuje KNÁPKOVÁ 2011, 19.
- ²⁶ R. Schlattauer MZV, 12. 1. 1913.
- ²⁷ MZV R. Schlattauerovi, 19. 11. 1914.
- ²⁸ R. Schlattauer MZV, 22. 6. 1911.
- ²⁹ R. Schlattauer MZV, 12. 11. 1912, 20. 10. 1912; Vídeňská záložna L. Urbánkovi, komisař živnostenského inspektorátu, 7. 10. 1912.
- ³⁰ Český odbor Zemské rady živnostenské MZV, 17. 7. 1911.
- ³¹ Významný byl zejména odbyt výrobků v Brně, kde měla škola větší sklad přímo v Zemském domě, odkud si kupovali zboží zemští úředníci a odkud bylo vydáváno do komise místním prodejcem (Aloisi Chmelíkovi, Knihupectví Barvič a Novotný, Pilátovi a Šmídkovi, Dresslerovi). Prostřednictvím Zemské rady živnostenské prodávala koberce a gobelíny zemské školy od roku 1909 v daném roce založená Moravská ústředna pro lidový průmysl umělecký v Brně. Patrně s pomocí jejího prvního předsedy, architekta D. Jurkoviče navázal Schlattauer také styky s Prvním dělnickým výrobním stolařským družstvem Brno a zásluhou jeho asistenta, architekta V. Hrdličky i se spolkem Domácnost, první podnik pro levné zařizování příbytků uměleckým nábytkem, výroba předmětů dekorativních, vzpomínkových i hraček v Horní Heršpici u Brna.) O prodej zboží v Brně projevilo koncem roku 1910 zájem i nově vzniklé Žudro, tržnice lidového a uměleckého průmyslu v Luhačovicích (zároveň nabízelo možnost prodeje výrobků v Praze) a o tři roky později i nábytková firma Tusculum, dílny a prodejny úplných zařízení bytových.
- ³² R. Schlattauer MZV, 8. 8. 1913.
- ³³ R. Schlattauer MZV, 13. 5. 1911.
- ³⁴ R. Schlattauer MZV, 22. 6. 1911.
- ³⁵ R. Schlattauer MZV, 8. 8. 1913.
- ³⁶ Wikipedia. Heslo Philipp Haas & Söhne. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Philipp_Haas

- as_%26_%C3%B6hne/>. [cit. 2016-09-16].
- ³⁷ Wikipedia. Heslo Portois & Fix. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Portois_%26_Fix/>. [cit. 2016-09-16].
- ³⁸ R. Schlattauer MZV, 7. 6. 1914.
- ³⁹ Výkaz A. prodaných koberců a gobelínů ze skladiště v Zemském domě dosud však nezaplacených: ze 43 ks prodaných výrobků nebylo v roce 1915 zaplacen (nebo jen zčásti) až 37 ks, tj. dluh překračoval 4 300 K a zisk z prodeje byl pouze 445 K.
- ⁴⁰ Protokol ze skontrace, 9. 1. 1915; Zjištěné zboží při skontraci ve dnech 7. – 10. 1. 1915.
- ⁴¹ Podle výrobního čísla ale nelze zjistit, jaký konkrétní vzor byl realizován, ani kolikrát byl opakovaně zhotovován, a které náměty a dekory byly nejoblíbenější.
- ⁴² Číslo v závorce uvedená kurzívou jsou nejvyšší položky v dané výrobní řadě zjištěné dle inventarizačního seznamu, např. pod II a 359 byl evidován nástěnný gobelín uložený v lednu 1915 ve skladu školy. Tamtéž se nacházela i velmi nízká evid. čísla např. II a 5.
- ⁴³ Součet zboží na skladě: 36 278 K, v komisi: 21 671 K, u dlužníků: 2 794 K a zaslaných na ukázkou: 2 820 K.
- ⁴⁴ KALIVODOVÁ 1967, 34, 36.
- ⁴⁵ J. Holubářová MZV, 24. 3. 1922: Zpráva o činnosti a osudech školy od smrti ředitele Rudolfa Schlattauera v roce 1915 až do roku 1922.
- ⁴⁶ Výkaz hotového zboží zjištěného při skontraci gobelínové a kobercové školy ve Valašském Meziříčí dle stavu dne 1. ledna 1919, 24. 1. 1919: nejvyšší zjištěná výrobní čísla ve výrobních řadách jsou k lednu 1919 tato: velké (I a 106) a malé koberce (I c 104), přehozy na otomany (I b 47) a na houpací židle (I e 64), závěsy a předložky (I d 307) i vázané podušky (I f 304), nástěnné gobelíny (II a 563), podušky (II b 244), zástěny (II c 65) a kabelky (II d 158).
- ⁴⁷ Výsledek inventury provedený účetním radou J. Holínkou, 3.–5. 1. 1922; Výkaz hotového zboží k 1. lednu 1922): nejvyšší zjištěná výrobní čísla ve výrobních řadách jsou k lednu 1922 tato: velké (I a 130) a malé koberce (I c 115), závěsy a předložky (I d 376) i vázané podušky (I f 384), nástěnné gobelíny (II a 621), podušky (II b 361), zástěny (II c 81) a kabelky (II d 255).
- ⁴⁸ J. Holubářová MZV, 26. 11. 1915.
- ⁴⁹ Zjištěné zboží při skontraci ve dnech 7. – 10. 1. 1915.
- ⁵⁰ Protokolu ze skontrace, 9. 1. 1915.
- ⁵¹ V odborné literatuře se přehozům na houpací křesla, které navrhl malíř Rudolf Schlattauer, okrajově věnovali autoři odkazující na Schlattauerovy předlohy koberců uložené v Zemském archivu v Opavě, v nezpracovaném, ale prozatímně roztříděném fondu Ústředí uměleckých řemesel Praha – Gobelínové a kobercové dílny ve Valašském Meziříčí. Historik umění, vědecký pracovník a pedagog Ústavu historických věd Slezské univerzity v Opavě Pavel Šopák v příspěvku K činnosti gobelínové manufaktury ve Valašském Meziříčí kolem roku 1900 (2003) aplikoval metodu stylově kritického rozboru. Návrh tzv. moderního přehozu na houpací židli (e. č. 16/11) vřazuje do skupiny předloh na kobercové výrobky, u nichž se narodil od Schlattauerových návrhů na gobelíny projevil „přiklon k silně stylizované dekorativní soustavě geometrické secese.“ Studentce katedry dějin umění FF UP v Olomouci Pavla Knápkové (viz článek Gobelíny a koberce Rudolfa Schlattauera jako doplněk secesních interiérů 1898–1915 (2011) se podařilo nalézt zatím jediné známé dobové zachycení secesního koberce na houpacím křesle na fotografii výstavy valašskomeziříčské zemské gobelínové školy reprodukováné v revui *Náš směr* (1911–1912). Vzhledem k době publikování daného snímku datuje přehoz s výrazným geometrickým vzorem před rok 1911 a v opavském archivu k němu objevila příslušnou patronu (e. č. 389). O blíže nespecifika-

- ných vázaných přehozech jako o obchodním artiklu, pro jehož prodej byla Schlattauerem získána ve Vídni firma Thonet, obchod s nábytkem z ohýbaného dřeva, se zmínila ve své diplomové práci *Dějiny gobelínových a kobercových dílen ve Valašském Meziříčí* (1967) Věra Kalivodová.
- ⁵² Citováno z příspěvku druhého ředitele dílen J. Kučery ze sborníku výstavy *Zemská škola gobelínová a kobercová ve Valašském Meziříčí 1924*, 6.
- ⁵³ F. Racek R. Schlattauerovi, 24. 1. 1908.
- ⁵⁴ *Súčtování gobelínů a koberců*, 17. 5. 1911; *Výkaz výrobků zaslaných zemskou školou gobeli. a kob. ve Val. Meziříčí Ústředně pro lidový průmysl*, 2. 8. 1921.
- ⁵⁵ K. Šafář R. Schlattauerovi, 23. 4. 1910.
- ⁵⁶ A. Janalíková J. Holubářové, 31. 3. 1916.
- ⁵⁷ R. Schlattauer MZV, 13. 5. 1911.
- ⁵⁸ *Architektenlexikon, Wien 1770–1945. Heslo Hermann Helmer*. Dostupné z: <<http://www.architektenlexikon.at/de/220.htm/>>. [cit. 2016-09-16].
- ⁵⁹ *Architektenlexikon, Wien 1770–1945. Heslo Ferdinand Fellner II.* Dostupné z: <<http://www.architektenlexikon.at/de/126.htm/>>. [cit. 2016-09-16]
- ⁶⁰ *Zjištěné zboží při skotraci ve dnech 7. – 10. 1. 1915.*
- ⁶¹ J. Holubářová MZV, 13. 6. 1916.
- ⁶² F. Racek R. Schlattauerovi, 24. 1. 1908.
- ⁶³ *Více o houpacích křeslech firmy Gebrüder Thonet UHLÍŘ 2001*, 147–150.
- ⁶⁴ R. Schlattauer MZV, 24. 12. 1911.
- ⁶⁵ Podrobná analýza fondu v příspěvku pisatelky tohoto článku *Předlohy bytového textilu Gobelínových a kobercových dílen ve Valašském Meziříčí do roku 1945 v Zemském archivu v Opavě*, který bude zveřejněn ve sborníku letošní konference Technického muzea v Brně *Textil v muzeu*.
- ⁶⁶ Z patrony lze vyvodit hustotu vazby přehozu na houpací židli, která je 40 000 uzlů na m². Za Schlattauera se vázaly ale i hustější vazby; nejvyšší kvalitu měly jemné orientální modlitební koberce s hustotou 90 000 uzlů na m².
- ⁶⁷ Jeho životu a dílu se naposledy věnovala KNÁPKOVÁ 2010.
- ⁶⁸ Viz pozn. č. 31.
- ⁶⁹ Návrhy byly popisy opatřeny až za vedení dílen druhým ředitelem J. Kučerou (1922–1945) a mohlo se tedy jednat o jeho vlastní interpretaci vzoru.
- ⁷⁰ *Zjištěné zboží při skotraci ve dnech 7. – 10. 1. 1915.*
- ⁷¹ Viz poznámka č. 51.
- ⁷² *Súčtování gobelínů a koberců*, 17. 5. 1911.
- ⁷³ U patron e. č. 379 a 380 je mylně uvedeno totéž číslo výrobku.
- ⁷⁴ *Bakov nad Jizerou – oficiální stránky města. Výtvarníci*. Dostupné z: <<http://www.bakovnj.cz/cs/turista/o-bakovu/osobnosti-kraje/vytvarnici.html/>>. [cit. 2016-09-16]
Tamtéž, –ář: 120. výročí narození malíře Rudolfa Livory
Bakovsko, květen 2004. Dostupné z: <<http://www.bakovnj.cz/cs/turista/o-bakovu/vzpominky-pametniku/120-vyroci-narozeni-malire-rudolfa-livory.html/>>. [cit. 2016-09-16]
- ⁷⁵ *Koberec se nachází ve sbírce MG v Brně*, i. č. 27 878. Za upozornění na daný koberec děkuji Mgr. Martině Lehmannové, bývalé kurátorce tamějšího fondu textilu.
- ⁷⁶ *Jediný monografický příspěvek o R. Hoffmannovi opírající se o archivní prameny zpracoval MIKESKA 2002.*
- ⁷⁷ Na patroně Pelantova koberce s evidenčním číslem 436 a s datem 5. 6. 1912 je podepsán jako A. Hofmann. Nelze zjistit, zdali se záměrně coby ještě student podepsal jménem svého otce či se

pouze „přepsal“.

⁷⁸ J. Holubářová MZV, 25. 9. 1917.

⁷⁹ Úřední záznam, 10. 3. 1915.

⁸⁰ R. Schlattauer MZV, 12. 9. 1914.

⁸¹ J. Holubářová, 28. 11. 1921.

⁸² Za upozornění na aukční položku děkuji Mgr. Kamile Valouškové, kurátorce fondu tapiserií ve valašskomeziříčském muzeu. Aukční dům Sýpka, aukční katalog, aukce 35, položka 173. Dostupné z: <<http://sypka.cz/secesni-koberec/a64/d16981/>>. [cit. 2016-09-16]